

Wielokulturowy Piotrków

Dłgie, bo sięgające niemal ośmiuset lat, dzieje Piotrkowa obfitują nie tylko w wydarzenia historyczne znaczące w skali kraju i regionu, ale także w wydarzenia kulturalne związane z życiem jego mieszkańców na przestrzeni dziejów. Jedną z piotrkowskich legend znanych już w XVIII wieku mówi o tym, że miasto zawdzięcza swoje początki osadnikom czeskim, którzy w końcu XIII wieku przybyli do Piotrkowa (być może w okresie panowania Wacława II) i właśnie oni zbudowali Stare Miasto z jego wąskimi uliczkami. O

przebywaniu w Piotrkowie osadników czeskich milczą źródła historyczne. Natomiast pierwszą grupą obcej narodowości jaka na trwałe osiedliła się w Piotrkowie, była **ludność żydowska**, o której wspomina przywilej Zygmunta II Augusta wydany miastu w 1569 roku na sejmie w Lublinie. Z późniejszych źródeł wynika, że gmina żydowska w Piotrkowie powstała na terenach położonych w pobliżu królewskiego zespołu dworskiego pomiędzy murami miejskimi, które jeszcze w początku XIX wieku otaczały miasta, a Wielką Wsią. Dzisiaj na tym terenie stoi zamek królewski i synagoga, obie budowle przeznaczone na siedziby instytucji kultury: Muzeum i Biblioteki Miejskiej. Już na początku XVIII wieku ludność żydowska Piotrkowa skupiona na obszarze położonym w rejonie zamku i synagogi liczyła około 1000 osób. Ten obszar aż do 1840 roku, tj. do ostatecznego włączenia go do obszaru miasta, nosił nazwę Żydowskie Miasto Piotrków i tak jest pokazywany na planach Piotrkowa pochodzących z XIX wieku.

Tragedia Gminy Piotrkowskiej rozpoczęła się już w ostatnich dniach września 1939 roku, kiedy niemieckie władze okupacyjne zdecydowały o zamknięciu liczącej 12 tysięcy osób ludności żydowskiej w pierwszym na terenie okupowanej Europy getcie położonym we wschodniej części miasta. Według niemieckich źródeł archiwalnych (dokumenty [Getta](#) w Archiwum Państwowym w Piotrkowie) latem 1942 roku przebywało tutaj niemal 25 tysięcy ludzi. Zagłada przyszła w połowie października 1943 roku. Niemal cała ludność getta została wywieziona do obozu zagłady w Treblince. Dziś o prawie pięciu wiekach istnienia gminy żydowskiej w Piotrkowie przypominają: Synagoga i [cmentarz](#) przy ulicy Spacerowej oraz tablice pamiątkowe na terenie dawnego getta obejmującego stare centrum miasta. Ludność żydowska w Piotrkowie w XVIII i XIX wieku stanowiła od 30 do 40 % ogółu mieszkańców miasta. W okresie międzywojennym stanowiła 23% tj. około 12 tysięcy osób. Gmina była dobrze zorganizowana, posiadała własne szkoły, w tym gimnazjum koedukacyjne, ochronki dla dzieci, szpitale, stowarzyszenia społeczne i kulturalne, a członkowie gminy prowadzili ożywioną działalność w różnych ugrupowaniach politycznych i mieli swoich przedstawicieli we władzach miasta.

Drugą grupą ludnościową i religijną, która przybyła do Piotrkowa, byli **prawosławni Grecy** z Macedonii - uciekinierzy z imperium osmańskiego, przyjęci przez Rzeczpospolitą w połowie XVIII wieku. Na mocy królewskiego przywileju w Piotrkowie osiedliło się około 30 rodzin, którym król pozwolił na otwarcie w 1778 roku prawosławnej kaplicy p.w. Wszystkich Świętych, w istniejącym do dzisiaj budynku siedzibie PTTK przy obecnym Placu Czarnieckiego 10, a wtedy ulicy Krótkiej 15. Niewielka kaplica, mieszcząca się w sali na pierwszym piętrze prywatnej kamienicy,

funkcjonowała aż do 1844 roku, kiedy z inicjatywy rosyjskich urzędników zamieszkujących w Piotrkowie, podjęta została budowa pierwszej cerkwi prawosławnej przy ulicy Słowackiego (wtedy Kaliskiej).

Po utworzeniu w 1867 roku guberni piotrkowskiej, niewielka świątynia zbudowana na planie krzyża greckiego została rozbudowana według projektu znanego rosyjskiego architekta Iwana Wasilijewicza Ströma. Cerkiew pod tradycyjnym wezwaniem [Wszystkich Świętych](#) przebudowana w stylu neobizantyjskim, poświęcona w listopadzie 1870 roku, zdecydowanie odbiega swoim kształtem i wystrojem od pozostałych budowli świątynnych w mieście. Niewielka liczebnie parafia prawosławna istnieje w Piotrkowie do dzisiaj i dobrze się stało, że pomimo namiętnych dyskusji jakie prowadzono w latach dwudziestych XX wieku na temat zburzenia cerkwi, świątynia ostała się do naszych czasów i wraz z cmentarzem prawosławnym jest trwałym i pięknym elementem w zabudowie miasta i świadectwem jego historii.

Trzecią grupą narodowościową byli **protestanci** pochodzenia niemieckiego, którzy w większej ilości przybyli do Piotrkowa po roku 1793, kiedy miasto znalazło się pod panowaniem króla Prus i stało się siedzibą nowych władz administracyjnych. W tym okresie zamieszkało w Piotrkowie wielu urzędników, kupców i rzemieślników – protestantów wyznania ewangelicko-augsburskiego, którzy nie mieli swojej świątyni. Toteż początkowo proboszcz piotrkowski ks. Ludwik Kenig udostępniał im kościół katolicki dla odprawiania nabożeństw, co zostało opisane w 1794 roku przez „Gazetę Prus Południowych” jako przykład aktu tolerancji. Gmina ewangelicko-augsburska powstała w Piotrkowie już w 1795 roku. Rok później na mocy porozumienia władz z klasztorem oo. Pijarów i za zgodą władz kościelnych w tym papieża Piusa VI, zrujnowany w 1786 roku przez pożar kościół przy ulicy Rwańskiej został przekazany gminie protestanckiej. Kontrakt cesyjny spisany 30 kwietnia 1796 roku

zobowiązywał rząd pruski do uporządkowania i wykończenia gmachu dawnego kolegium jezuitskiego, do którego oo. pijarzy przenieśli już wcześniej swoje kolegium. Realizując te

zobowiązania rząd zapewnił oo. [Pijarom](#) dalsze utrzymywanie kolegium i zaopatrzenie ich w odpowiednie środki finansowe. Dawny kościół pijarski został odrestaurowany, otrzymał jednak inną fasadę z dobudowanymi dwiema wieżami. Tak ponad dwieście lat temu doszło w Piotrkowie do powstania nowej parafii wyznaniowej, obok już istniejących: katolickiej, mojżeszowej i prawosławnej. Początkowo członkami parafii byli przedstawiciele różnych narodowości: katolicy to głównie etniczni Polacy, wyznania mojżeszowgo – Żydzi, prawosławni to obok spolszczonych Greków, Rosjanie, którzy także złączyli się ze społeczeństwem rodzinnego miasta. Podobnie jak prawosławna, także parafia ewangelicko-augsburska jest nieliczna i dzisiaj jednoczy zamieszkałych tu od pokoleń piotrkowian wyznania protestanckiego. (oprac. Marcin Gqsior)

Rys historyczny:

Aż do XVI wieku ludność Piotrkowa etnicznie i religijnie była jednolita, ale w okresie sejmowym i trybunalskim jego dziejów przybywali tutaj i osiedlali się przedstawiciele różnych narodowości, którzy często dochodzili do dużego znaczenia w piotrkowskiej społeczności. Byli to przede wszystkim kupcy i rzemieślnicy, jak szkocka rodzina Watsonów, która osiągnąwszy znaczny majątek weszła do piotrkowskiego patrycjatu. Jeden z nich - Aleksander Watson był prezydentem miasta w okresie Sejmu Czteroletniego i w czerwcu 1791 roku składał przysięgę na wierność Konstytucji 3 Maja. Po nim urząd burmistrza sprawował przez dwadzieścia lat Antoni Vicini pochodzący z rodziny kupców włoskich.

Jeśli chcesz zobaczyć całą playlistę o Piotrkowie Trybunalskim umieszczoną na YouTube kliknij na trzy poziome kreski w górnym rogu monitora.